

MORGEN IS
WEER EEN
NIEUWE DAG

#WEESLIEFVOORJEZELF

www.mindcards.nl

Martijn Rink
Directeur Bestuurder
Vechtdal Wonen

Erwin Flim
Onderzoeker / Adviseur

dageraad

Erwin Flim

06 – 12 43 95 09

erwinflim@dageraadadvies.nl

INHOUD

MOGELIJKE ONTWIKKELINGEN

CORPORATIE 2025

VAKGEBIED

PRAKTIJK SITUATIE

WAT DOE JIJ MORGEN?

INHOUD

ONTWIKKELINGEN

TOEKOMSTBEELDEN

PRAKTIJK

VOORBEELD – DIALOOG

JOUW MENING

POLL – VRAGEN - ANTWOORD

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

INLEIDING

POLL - TEST

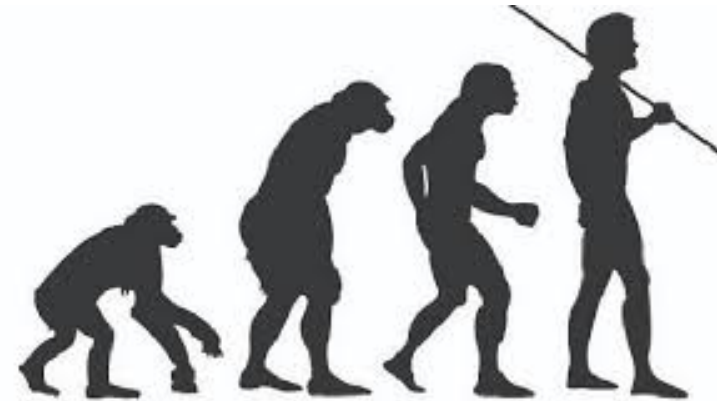

Wie wordt dit jaar kampioen van de eredivisie?

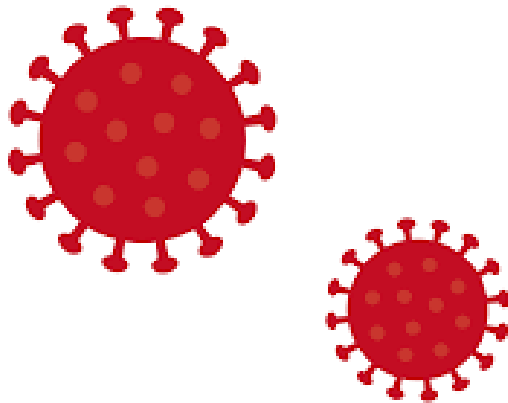
- FC Groningen
- Ajax
- PSV
- Feyenoord
- AZ

VERANDERINGEN ZIJN VAN ALLE TIJDEN

Historisch

Actueel

INLEIDING

POLL

Mijn werk gaat de komende 5 jaar
niet veranderen

- Eens
- Niet eens

**Ingewikkelde
opgave
in een
dynamisch
krachtenveld**

MOGELIJKE ONTWIKKELINGEN WAAR CORPORATIES MEE TE MAKEN KUNNEN KRIJGEN

DEMOGRAFIE

- Bevolkingsgroei
- Krimp in perifere regio's
- Vergrijzing
- Ontgroening
- Jongeren blijven langer bij hun ouders wonen
- Ouderen blijven langer zelfstandig wonen
- Toename aantal huishoudens
- Kleinere huishoudens
- Toename migratie

ECONOMIE

- Economische recessie
- Mismatch tussen vraag en aanbod
- Toename werkloosheid
- Afkoelende woningmarkt
- Loonstijging
- Stijging uitgaven corporaties
- Toename bouwkosten
- Lage rente
- Effecten Woningwet
- Negatieve financiële effecten van fiscale wetgeving

SOCIAAL

- Andere relatie tussen burgers en overheid
- Differentiëring en segmentering
- Samenredzaamheid en zelfbeschikking
- Toename aantal kwetsbare huurders
- Meer overlast en agressie
- Daling criminaliteit, maar groter gevoel van onveiligheid
- Extramuralisering van zorg

TECHNOLOGIE

- Digitalisering
- Automatisering
- Robotisering
- Toename mogelijkheden datascience en data-uitwisseling
- Digitale veiligheid
- Nieuwe, innovatieve en duurzame bouwtechnieken
- Omgang van huurders met nieuwe technologie
- Verwachtingen van huurders van digitale kanalen
- Toenemend belang en invloed van it

ECOLOGIE

- Klimateffecten: lagere grondwaterstand, hogere temperatuur
- Vraag naar natuurlijke grondstoffen neemt toe, het aanbod neemt af
- CO2-neutraal
- Duurzaamheid en circulariteit
- Energietransitie

POLITIEK

- Fragmentatie politiek
- Decentralisatie
- Voortdurende effecten Woningwet
- Nationale woonagenda:
  - Meer nieuwbouw nodig
  - Doorstroom stimuleren
- Hogere huurprijzen
- Behoeft aan middenhuur-woningen
- Regeldruk
- Sociaal huurakkoord (2020)
- Wet kwaliteitsborging voor het bouwen

Deze ontwikkelingen hebben we begin 2020 op een rij gezet en zijn voor zover mogelijk geactualiseerd met de gevolgen van de maatregelen tegen het coronavirus.

**Sterke en
wendbare
corporaties,
met de poten
in de klei**

MOGELIJKE IMPACT OP CORPORATIE

STERK EN WENDBAAR MET POTEN IN DE KLEI

Koers

Organisatie

Besturing

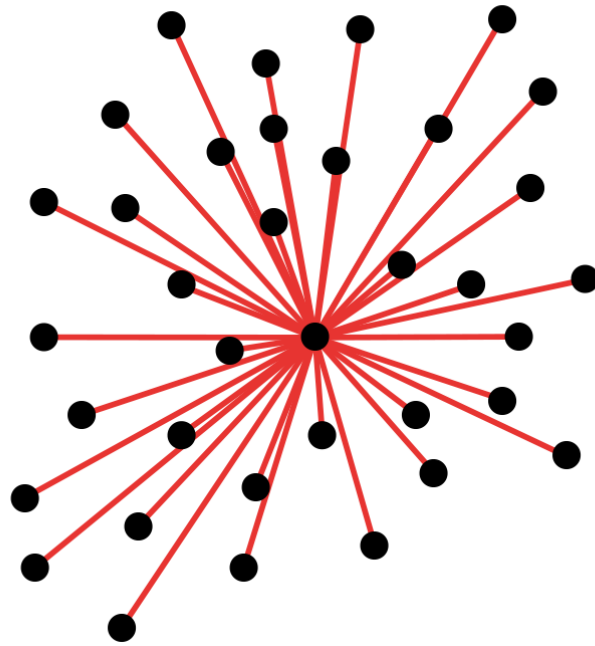

MOGELIJKE IMPACT OP DOMEINEN

Vastgoed

Leefbaarheid

Bedrijfsvoering

**Vele grote en
kleine
ontwikkelingen
maken de
opgave
omvangrijk**

VERANDERINGEN

OP 3 NIVEAUS

SECTOR

De sector kan aan de slag met:

- Strategische visie sector ontwikkelen
- Sectorbrede initiatieven ontplooiën
- Corporaties en medewerkers faciliteren

CORPORATIES

Bestuur en management van corporaties kunnen aan de slag met:

- Ontwikkelen (herijken) organisatiemodel en besturing
- Strategische personeelsplanning
- Transformatie naar een toekomstbestendige organisatie en personeelsbestand

MEDEWERKERS

Medewerkers kunnen aan de slag met hun eigen duurzame inzetbaarheid

VERANDERING

POLL

Mijn corporatie is bezig met verandering:

- Automatisering
- Andere dienstverlening
- Data gericht werken
- Zelforganiserende teams
- SPP

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

VAKGEBIEDEN

VAKGEBIEDEN

ONTWIKKELINGEN OP ALLE GEBIEDEN

Samenvatting

KWANTITATIEF	 WONINGBEHEER EN ONDERHOUD	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoerende technische functies kwantitatief gelijk, inhoudelijk wel anders Kwantitatief minder opzichters, inspectie en planning + Van mbo- naar mbo plus-niveau + Van focus om zelf problemen op te lossen naar samen problemen oplossen 	KWANTITATIEF	 WIJK- EN GEBIEDSBEHEER	<ul style="list-style-type: none"> Toename van lokale sociale beheerders om zichtbaar in de wijken en buurten aanwezig te zijn + Van vmbo-/mbo- naar mbo-/mbo plus-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen/observeren: individuele of sociale problematiek + Communiceren: met leefbaarheid professionals 	KWANTITATIEF	 SOCIAAL BEHEER EN LEEFBAARHEID	<ul style="list-style-type: none"> Korte termijn: toename om vraagstukken op te pakken/op te lossen Lange termijn: afname mogelijk mits automatisering en klanten deel van proces uitvoeren + Van mbo naar mbo plus-/hbo-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Regisseren: vanuit integrale blik regisseur van activiteiten + Over grenzen organisatie en vakgebied kijken wat lokaal nodig is + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen/observeren: individuele of sociale problematiek + Samenwerken: met ketenspecialisten + Informatievaardigheden: context en verbanden leggen
		KWALITATIEF			<ul style="list-style-type: none"> + Waarnemen/observeren + Samenwerking met ketenpartijen + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen en observeren + Ict-basisvaardigheden 			KWALITATIEF
KWANTITATIEF	 VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING	<ul style="list-style-type: none"> Afname van technisch uitvoerende medewerkers (administratie, beheer, bedrijfsbureau) Gelijk of toename van projectleider en assetmanagement rollen - Hbo-/wo-niveau + Samenwerken: regie en communicatie met ketenpartijen en specialisten, bouwen aan duurzame en strategische partnerships + Informatievaardigheden: context en verbanden leggen + Communiceren: afstemming met gemeenten, vastgoedontwikkelaar (eigenaar) en huurders + Creatief denken: zoeken naar passende oplossingen + Organiseren van draagvlak: bij huurders 	KWANTITATIEF	 FINANCIËN	<ul style="list-style-type: none"> Afname uitvoerende administratieve functies + Kwantitatieve behoefte aan controllers en financieel specialisten, risk-managers en fiscalisten blijft gelijk + Meer automatiseringsgerichte (EDP) expertise/rollen + Van mbo-/hbo- naar hbo-/wo-niveau + Adviesvaardigheden + Informatievaardigheden + Sociale en culturele vaardigheden + Creatief denken + Samenwerken 	KWANTITATIEF	 VERHUUR, VERKOOP EN BEMIDDELING	<ul style="list-style-type: none"> Afname van standaard frontoffice medewerkers, toename van frontoffice medewerkers die complexe vraagstukken kunnen afhandelen Afname van functies die administratieve service-processen uitvoeren (verhuur, reparatieverzoeken) - Mbo plus-/hbo-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen/observeren: individuele of sociale problematiek + Probleem oplossen + Communiceren + Informatievaardigheid
		KWALITATIEF			<ul style="list-style-type: none"> + Informatievaardigheden: context en verbanden leggen + Communiceren: afstemming met gemeenten, vastgoedontwikkelaar (eigenaar) en huurders + Creatief denken: zoeken naar passende oplossingen + Organiseren van draagvlak: bij huurders 			KWALITATIEF
KWANTITATIEF	 STAF	<ul style="list-style-type: none"> Blijft kwantitatief ongeveer gelijk, wel andere samenstelling: minder uitvoerend meer expert - Mbo plus-/hbo-niveau + Adviesvaardigheden + Project- en verandermanagement: leidinggeven aan transitie/veranderingen + Samenwerken (intern - multidisciplinair) + Servicegericht en dienstverlenend + Communiceren + Informatievaardigheden 	KWANTITATIEF	 BESTUUR EN MANAGEMENT	<ul style="list-style-type: none"> Bestuurder gelijk of minder als gevolg van verdere samenwerking/fusie Afname hiërarchisch management als gevolg van reductie managementlagen en toenemende zelforganisatie - Hbo-/wo-niveau + Politieke sensitiviteit en handelen + Samenwerken (in de proces/keten) + Organisatieontwikkeling en cultuurverandering + Informatievaardigheden + Coachend en dienend leiderschap + Digitale vaardigheden om nieuwe technieken te snappen en stimuleren 	KWANTITATIEF	 ONDERSTEUNING, ICT, ADMINISTRATIE EN SECRETARIAAT	<ul style="list-style-type: none"> Afname van uitvoerende administratieve functies + Behoeft aan breed inzetbare ondersteunende interne dienstverleners voor verzorgen van complexere vragen-diensten + Specialistische kennis wordt ingehuurd + Van mbo- naar hbo-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Sociale en culturele vaardigheden + Samenwerken + Digitale vaardigheden + Problemen oplossen + Ict-(basis)vaardigheden + Informatievaardigheden
		KWALITATIEF			<ul style="list-style-type: none"> + Adviesvaardigheden + Project- en verandermanagement: leidinggeven aan transitie/veranderingen + Samenwerken (intern - multidisciplinair) + Servicegericht en dienstverlenend + Communiceren + Informatievaardigheden 			KWALITATIEF

WAT DOE JIJ
MORGEN?

WAT
DOE
JIJ
MORGEN?

WAT DOE JIJ MORGEN?

POLL

Mijn grootste uitdaging om inzetbaar te blijven naar de toekomst is:

- Fysieke belastbaarheid
- Mentale belastbaarheid
- Beschikken over de benodigde kennis
- Beschikken over de benodigde vaardigheden

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

**VAKGEBIED:
BESTUUR EN MANAGEMENT**

BESTUUR EN MANAGEMENT

Voorbeelden van ontwikkelingen en innovaties die het dagelijkse werk gaan veranderen:

Heldere visie en focus op uitvoering en realisatie

Corporatie en medewerkers toekomstbestendig en duurzaam maken

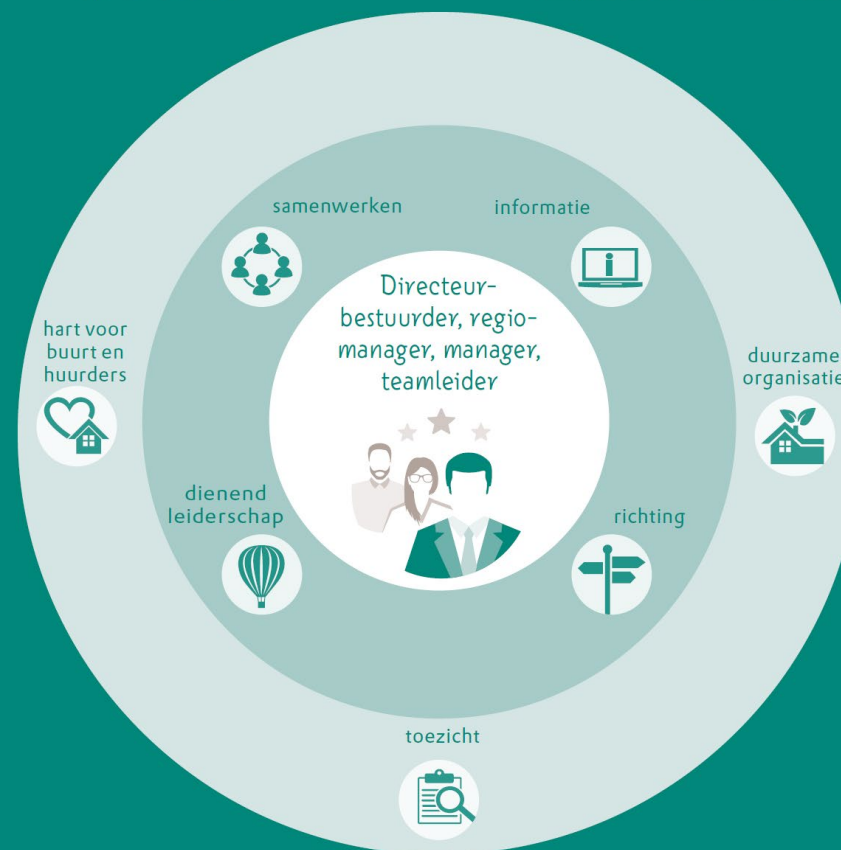
Inspireren

Nieuw en passend leiderschap ontwikkelen

Samenwerking met collega-corporaties en sociaal netwerk om grote en complexe maatschappelijke vraagstukken op te lossen

Werkt samen om maatschappelijke vraagstukken op te lossen

Leidt de transitie naar een toekomstbestendige (duurzame) organisatie en personeelsbestand

Werkt samen om dienstverlening van corporatie en sector op hoger plan te tillen

Inspireert en geeft richting, en faciliteert en motiveert medewerkers

BESTUUR EN MANAGEMENT

Welke ontwikkelingen zijn het
meest relevant voor jullie
vakgebied?

BESTUUR EN MANAGEMENT

BESTUUR EN MANAGEMENT

DIRECTEUR-BESTUURDER,
REGIOMANAGER, MANAGER,
TEAMLEIDER

BESTUURDER-KETENREGISSEUR,
COACH

ONTWIKKELINGEN TUSSEN 2020 EN 2025:

- Diverse ketenpartners in het maatschappelijk domein lossen samen complexe, maatschappelijke vraagstukken op
- Samenwerking is essentieel, de maatschappelijke vraagstukken zijn te omvangrijk voor individuele corporaties
- Werkt samen met ketenpartners om multiproblematiek aan te pakken, ieder vanuit eigen rol en positie
- De uitdagingen voor de corporatiesector zijn omvangrijk en om hierop in te spelen is een transitie van de sector en corporaties wenselijk
- Veranderende visie op leiderschap om huidige en nieuwe medewerkers te binden, te boeien en tot resultaten te bewegen

2020

WERK

- Bestuurder is integraal eindverantwoordelijk voor corporatie
- Management bestaat uit twee lagen op onderdelen wonen, vastgoed en bedrijfsvoering

SYSTEMEN

- Maakt gebruik van losse systemen waardoor integrale informatie en proces beperkt is of ontbreekt
- Klant heeft beperkte zelfregie in systemen

PERSONEELS-BEHOEFTE

- Er zijn relatief veel corporaties en deze worden hiërarchisch aangestuurd, vaak volgens het driekamermodel

KENNIS

- Hbo-/wo-niveau
- Kennis van vastgoed en secundair leefbaarheid
- Integrale kennis van vastgoedmanagement en bedrijfsvoering

VAARDIGHEDEN EN GEDRAG

- Richtinggevend leiderschap
- Situationeel leiderschap
- Control en risico-management

2025

- Bestuurder richt zich nadrukkelijker op interne samenhang en externe samenwerking. De in- en externe rollen kunnen ook gescheiden zijn
- Management is meer integraal gericht op opgaven of gebieden
- Stakeholdermanagement: analyse, gerichte strategie en acties

- Werkt met één systeem voor alle processen: informatie, projecten, individuele en collectieve vraagstukken, contact en afstemming met ketenpartners

- Aantal bestuurders blijft gelijk of neemt af als gevolg van samenwerking en fusies
- Minder hiërarchische managers nodig door afname managementlagen en toenemende zelforganisatie

- Hbo-/wo-niveau
- Integrale kennis van vastgoed en beheer leefomgeving
- Kennis van samenwerkingsvormen en bijbehorende complexiteit (juridisch, financieel)

- Politieke sensitiviteit en handelen
- Samenwerken (in proces/keten)
- Organisatieontwikkeling en cultuurverandering
- Informatievaardigheden
- Coachend en dienend leiderschap
- Digitale vaardigheden om nieuwe technieken te snappen en stimuleren

BESTUUR EN MANAGEMENT

Ontwikkelingen tussen 2020 en 2025 vanuit het FLOW onderzoek
Leren in de corporatie van de toekomst.

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

Leerbehoefte nu- 2 jaar	Bestuur en management	Leerbehoefte 2 - 5 jaar
Leiderschapsontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> • Leiderschapsvaardigheden en stijlen • Coaching • Cultuurverandering • Verandermanagement • Motiveren van medewerkers • Teamontwikkeling • Informeel leiding geven 	<p style="text-align: center;">Directeur-bestuurder, regiomanager, manager, teamleider</p> <p>De respondenten in dit vakgebied hebben de verwachting dat de organisatie in de toekomst wendbaar en duurzaam moet zijn. Hier richten zij hun leerwensen op.</p> <p>De wendbaarheid willen zij verder ondersteunen door het inzetten/ verbeteren van leiderschapsvaardigheden en coachvaardigheden.</p> <p>In het duurzaam bouwen wordt het spanningsveld tussen de energietransitie en de kosten die daarmee gepaard gaan, genoemd. Hoe maak je op een goede manier hierin een strategie? Dat is de leerwens op de langere termijn voor deze groep.</p>	Coachend leiden <ul style="list-style-type: none"> • Coachvaardigheden ontwikkelen • People Management • Coachen in zelfsturing • Situationeel leidinggeven • Creatief leidinggeven • Leiding geven aan verandering • Leiden en politiek
Digitalisering <ul style="list-style-type: none"> • Robotisering • Digitale oplossingen • Automatisering • Digitale procesbeheersing 		Duurzaam bouwen <ul style="list-style-type: none"> • Transitie management met name circulariteit • Energietransitie • Ontwikkeling en renovatie icm kostenreductie
Agile of LEAN werken		Digitalisering <ul style="list-style-type: none"> • Online dienstverlening • Digitalisering in dagelijks werk (bijv. drones) • Digitalisering coronagerelateerd
Financiële rekenkunde <ul style="list-style-type: none"> • Investeringsanalyse • Spelen met cijfers • Financieel inzicht in geldstromen op langere termijn 		Agile of LEAN werken
Duurzaam bouwen <ul style="list-style-type: none"> • Wetgeving • Actualiteiten 		Vastgoed en portefeuillebeheer <ul style="list-style-type: none"> • Waardebepalingen • Strategische vastgoedsturing versus duurzaamheid • Investerings

Gerichte leeractiviteiten
staan op
www.watdoeijijmorgen.nl
of maak hier je eigen plan
voor morgen

BESTUUR EN MANAGEMENT

BESTUREN IN EEN NETWERK

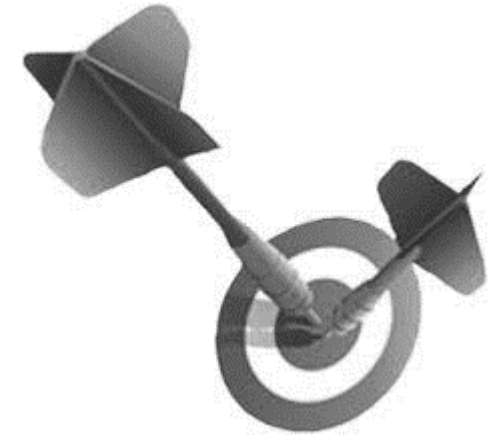
NETWERK IN ZIJN
KRACHT ZETTEN

STUREN OP
INTEGRALITEIT

WIJK VAN DE
TOEKOMST

SOCIAAL
ONDERNEMERSCHAP
MET LEF

GEZAMENLIJKE
AMBITIES EN
DOELEN

BESTUREN IN EEN NETWERK

POLL

Welke rol past bij de corporatie in het netwerk

- De trekker in het netwerk
- Financier
- Domein specialist
- Deelnemer
- Niet betrokken

MANAGEN VAN INNOVATIE

VANDAAG EN
MORGEN

CONTINUE
AANDACHT

ONTWIKKEL-
MANAGER

VAN IDEE NAAR
REALISATIE

MANAGEN VAN INNOVATIE

POLL

Een corporatie is een volger op het gebied van innovatie

- Helemaal eens
- Eens
- Neutraal
- Oneens
- Helemaal oneens

TRANSITIE CORPORATIE

AAN DE SLAG MET
ORGANISATIE

VERANDERING
FACILITEREN

VERANTWOORDELIJK

NIEUWE MANIEREN
VAN SAMENWERKEN

TRANSITIE CORPORATIE

POLL

Transitie/ontwikkeling moet apart belegd zijn in de corporatie

- Helemaal eens
- Eens
- Neutraal
- Oneens
- Helemaal oneens

WAT DOE JIJ MORGEN?

Loopbaanadvies

Werknemers ▾

Werkgevers ▾

FLOW ▾

Nieuws

Contact ▾

Mijn FLOW

← / FLOW / FLOW-loopbaanadviseurs

FLOW- loopbaanadviseurs

Ontdek wie je bent en wat je wilt. Maak een afspraak met een van de FLOW-loopbaanadviseurs. Hieronder stellen ze zich aan je voor. Alle adviseurs zijn onafhankelijk en door ons uitgekozen.

Direct naar:

[Het loopbaangesprek](#) →

[Meteen een afspraak maken](#) →

[Naar de Loopbaanwijzer](#) →

FLOW-loopbaanadviseurs

WAT DOE JIJ MORGEN?

Opleiding/training

Home Thema's Leerlijnen Vakgebieden Opleidingen Overige Nieuws

Q Inloggen → Mijn plan voor morgen

Je bent hier: Home > Opleidingen > Online leiderschap in de digitale wereld

OPLEIDING

Online leiderschap in de digitale wereld

DUUR	OPSLAAN	AANMELDEN
Telefonische intake + 6 dagdelen	♥ Opslaan als favoriet	Aanmelden voor opleiding

[Omschrijving](#) Programma Planning Kosten

Omschrijving

Het digitale tijdperk heeft zich al langere tijd aangediend en de huidige 1,5 meter economie dwingt ons nog meer tot een andere manier van werken. Steeds meer dringt het tot ons door dat dit de nieuwe werkelijkheid wordt. Dit

OPLEIDINGSKOSTEN
€ 1.450,-

WAT DOE JIJ MORGEN?

Persoonlijk leeradvies

Wil je graag een
persoonlijk leeradvies?

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

Europese Unie

Dit project is mede mogelijk
gemaakt door het Europees
Sociaal Fonds

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

Bepaal het zelf op watdoejijmorgen.nl

Een initiatief van **flow**

